

Motion till riksdagen 2020/21:701

av Eric Palmqvist m.fl. (SD)

Mineralpolitik för en stark gruvnäring

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att revidera mineralstrategin och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka infrastrukturen kopplad till gruvnäringens behov och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en konkurrenskraftig och stabil energiförsörjning kopplad till gruvnäringens behov och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att satsa på utbildning kopplad till gruvnäringens behov och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatt prospektering för LKAB och prospektering och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kartläggning av innovationskritiska metaller och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av införandet av en one-stop shop för tillståndprocessen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om forskning och utveckling kopplad till gruvnäringens behov och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera mineralersättningen och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera lagstiftningen om bolagens ansvar för sanering och efterbehandling av mark i samband med avslutad gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda och tillskapa en robust lagstiftning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det återigen ska vara möjligt att ge tillstånd enligt miljöbalken till gruvdrift för att utvinna uran samt att det ska vara möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning och fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda uranets fissila egenskaper, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Den svenska gruvnäringen har långa anor, exempelvis påbörjades brytning i det som idag är känt som Falu koppargruva redan under förkristen tid i Sverige och under medeltiden stod den för två tredjedelar av Europas samlade kopparproduktion. Idag innebär högre efterfrågan från tillväxtländer tillsammans med en strävan inom EU att bli mer självförsörjande vad gäller olika malmer och mineral, en långsiktig trend mot högre priser. Gruvnäringen är viktig för Sverige. Stimulanser och att bidra till dess tillväxt på flera sätt är av stor vikt.

Mineralstrategi

I en värld med ökande befolkning och där stora befolkningsgrupper tar sig ur fattigdom ökar efterfrågan på produkter som förutsätter tillgång på metaller och mineral. Även om teknikerna att återvinna och återanvända produkter tillverkade av metall går framåt kvarstår det faktum att efterfrågan efter jungfruligt material kommer att öka. Omställningen till ny och fossilfri teknik påskyndar också detta, då nya mineral som förekommer på andra platser än där gruvdrift sker idag måste brytas för att möjliggöra omställningen. Samtidigt uppstår intressekonflikter mellan gruvnäringen och exempelvis renskötseln, jordbruket, turistnäringen och andra markägare varför det är av vikt att klargöra vilka intressen som är tyngst vägande och skall ges företräde.

År 2013 antogs en mineralstrategi, som sedan reviderades år 2015, vilket är positivt utifrån de intressekonflikter och utmaningar som nämns ovan. Däremot kan nu konstateras att prospekteringstakten minskat och att det geopolitiska läget försvårats sedan dess. Det finns därför ett behov av att revidera mineralstrategin.

Infrastruktur för gruvnäring

En av grundförutsättningarna för Sveriges tunga industri, dit gruvindustrin hör, är en fungerande infrastruktur då produktionen av många av svenska råvaror och produkter ligger långt ifrån marknaderna. Vad malmbrytning beträffar ligger verksamheten dessutom oftast i norra Sveriges inland, långt ifrån kontinenten. Valfungerande transportsystem är därför helt centrala för att Sverige ska kunna vara med och konkurrera på världsmarknaden. Gruvindustrin är i starkt behov av säkra och tillförlitliga vägtransporter för att behovet av exempelvis maskindelar, bränsle, förbrukningsmateriel och kompetensförsörjning skall kunna säkerställas. Även om malmtransporter på vissa håll till viss del sker med lastbil medför malmens vikt per volymenhet att järnväg och fartygstransport utgör de primära transportslagen för att kunna transportera de volymer som krävs för att nå lönsamhet i produktionen. Järnvägen i Sverige av idag är dock bristfällig i såväl omfattning som standard kopplat till att tillmötesgå gruvindustrins behov. I samband med framtida infrastrukturplanering är det därför viktigt att särskilt betona behoven hos den tunga industrin.

Energipolitiken

Svensk basindustri där gruvnäringen ingår är starkt beroende av en stabil och säker tillgång på el. I synnerhet i ett läge där man från politiskt håll förväntas att ställa om till en i högre grad elektrifierad produktion samtidigt som konkurrens sker på råvarubörser med producenter i nationer som inte har samma krav på kostsamma omställningar som i Sverige. Därför är det ett stort orosmoln för gruvnäringen hur svensk politik riktas in på att byta ut det som fungerat i decennier mot kostnadsdrivande och opålitlig väderberoende elproduktion. Svensk gruvnäringens produkter går till stor del på export och näringen är därmed starkt beroende av goda villkor relativt konkurrerande företag på världsmarknaden.

Sverigedemokraternas i olika sammanhang presenterat vår verklighetsförankrade och välfärdsinriktade energipolitik som bygger vidare på den energimix med huvudsakligen vatten- och kärnkraft som tjänat Sverige väl. Subventioner och skattelättnader till exempelvis väderberoende energislag är negativt. Detta eftersom det snedvrider energimarknaden och grusar möjligheterna till ett robust energisystem. För gruvnäringens villkor kan inte nog betonas vikten av en sund och genomtänkt energipolitik. En verklighetsfrånvärd energipolitik som resulterar i en kostnadsdrivande och opålitlig väderberoende elproduktion utgör ett direkt och påtagligt hot gentemot Sveriges tunga industri.

SGU och Bergsstaten

SGU är den myndighet i Sverige som har till uppgift att tillhandahålla geologisk information för samhällets behov på kort och lång sikt. Myndigheten hanterar frågor om berg, jord och grundvatten och beslutar i ärenden som rör bl.a. minerallagen. Myndigheten skall också ha ett tydligt uppdrag att tillhandahålla och kommunicera saklig information och kunskap om prospektering och gruvdrift till allmänheten. Bergsstaten är en avdelning inom SGU som handlägger och beslutar i ärenden som rör prospektering och utvinning av mineral.

Då nya mineral eftersöks i allt högre grad och på platser i landet där det saknas en tradition av gruvdrift ställs allt högre krav på myndigheten att hantera dessa tillståndprocesser. Myndigheten tillhandahåller även sakkunniga i rättsliga tvister som uppstår kring tillståndsgivning vilket är resurskrävande för en relativt liten myndighet.

Det är därför viktigt att underlätta och stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten för att kunna möta de utmaningar som hanteringen av en ökad efterfrågan av mineral och metaller medför samt de intressekonflikter som kan uppstå.

Utbildning

Det behövs satsningar på utbildningar kopplade till gruvnäringen. Behov finns för såväl längre civilingenjörsutbildningar som KY- och APL-utbildningar, exempelvis utbildning för bergarbetare och maskinoperatörer. Utbildningssatsningarna bör stärkas för att möta näringens behov där syftet är att öka antalet utbildningsplatser med inriktning mot gruv- och mineralverksamhet. Där så är möjligt bör sådan utbildning också förläggas nära de

orter där gruvnäringen bedrivs för att dels motverka ytterligare urbanisering, dels att tillskapa fler arbetstillfällen på dessa orter i Sveriges glesbygd. Detta är fullt möjligt om de tekniska möjligheter som finns tillgängliga för exempelvis distansutbildning nyttjas.

LKAB

Sverige måste driva en mer aktiv gruvpolitik. Det finns ett gemensamt intresse mellan staten och gruvnäringen där stimulans och samt bidragande till gruvnäringens tillväxt behövs. Ett led i att säkerställa att LKAB även framgent har förutsättningar att förbli en stark aktör är säkrandet av brytbar malm genom prospektering. LKAB har själva identifierat en prospekteringsskuld vilket bland annat resulterade i nyheter om att ”Malmen i Kiruna tar slut tidigare än väntat” i januari 2020. Det är glädjande att LKAB under senare tid intensifierat sina prospekteringssatsningar för att öka sin malmreserv för framtiden. Samtidigt bör det statligt ägda LKAB få reviderade ägardirektiv syftande till att understryka vikten av att bedriva fortlöpande prospektering.

Innovationskritiska metaller

Det är positivt att SGU kartlägger förekomsten av innovationskritiska mineraler som exempelvis kobolt, litium och vanadin i berggrunden. Dessa och andra så kallade innovationskritiska mineral krävs för att tillverka mobiltelefoner, elbilsbatterier och produkter för sol- och vindkraft och de är nyckelkomponenter i omställningen till ett i allt högre grad elektrifierat samhälle. Samtidigt som efterfrågan kraftigt ökar har de etablerade svenska gruvbolagen Boliden, LKAB och Lundin Mining, ingen tradition av att prospektera och bryta dessa mineral. Istället är det de juniora bolagen som gör det. Trots förekomst av dessa mineral i vår berggrund är vi idag i hög grad beroende av import av dessa mineral från nationer där brytningen sker med tveksamma metoder ur såväl etisk- som miljösynpunkt. Korruption, barnarbete och så kallad land grabbing, där tillskansande av äganderätt till mark sker utan juridisk giltig åtkomst är inte sällan förekommande. Därför framhålls från EU-håll vikten av att vi inom Europa strävar efter en högre självförsörjningsgrad.

Tillståndprocessen One stop shop

De juniora bolagen är mer beroende av riskkapital och känsliga för osäkerheter fram till gruvdriftstart än de större bolagen som har en annan uthållighet genom sitt kassaflöde från befintliga gruvor i drift. Enligt rapporten "Hur kan staten främja investeringar i utvinning av innovationskritiska metaller och mineral" från Tillväxtanalys framhålls det att juniora bolag helst ser ett tidigt avslag i tillståndprocessen för en potentiell gruva så att kapitalet kan arbeta vidare någon annanstans. En del bolag menar också att tillståndprocessen är godtycklig och att det inte går att förutse eller påverka resultatet oavsett hur mycket underlag de tar fram. Det här riskerar i förlängningen att urholka Sveriges attraktivitet på den globala gruvmarknaden. Därför föreslås att regeringen inför en så kallad One stop shop, vilket innebär att en myndighet får i uppdrag att koordinera tillståndprocessen och är den enda parten som ställer frågor till tillståndssökande gruvbolag. Vidare föreslås att regeringen får i uppdrag att se över tillståndprocessen för nya gruvor och återkommer till riksdagen med förslag på förbättringar för densamma.

Forskning och utveckling

För att främja gruvnäringen och Sveriges ställning som en modern och framåtsyftande gruvnation bör staten över tid avsätta mer resurser för grundforskning och tillämpad forskning med inriktning mot gruvindustrin. Detta lämpligen inom geovetenskap samt hållbar och effektiv gruvbrytning.

Mineralersättning

Sverige har rikliga förekomster av mineral och vi betraktar i grunden detta som svenska folkets tillgångar. Förutom att gruvnäringen kan generera arbetstillfällen är det också rimligt att värdet av tillgångarna ska komma medborgarna till del. Av denna anledning behöver mineralersättningen reformeras.

Den nuvarande mineralersättningen konstruerades i en tid då den utländska konkurrensen inte var lika stark som idag. Den är heller inte kompatibel med synen på att politiken ska spela en aktiv roll inom gruvnäringen. Om staten inte har någon direkt ersättning för det värde som bryts ur en gruva går det inte att vänta sig att staten ska vara villig att ställa upp med finansiering av exempelvis järnvägar och annan infrastruktur.

Det finns ett ömsesidigt intresse mellan stat och gruvnäring vad gäller en reformering av mineralersättningen syftandes till att möjliggöra en mer aktiv och framåtsyftande gruvpolitik. Utmaningen ligger inte i att fördela värdet av det vi bryter utan i att tillsammans få det att växa. Mineralersättningen ska spegla det ömsesidiga förhållande som finns mellan det offentliga och gruvnäringen.

Dagens mineralersättning om två promille kan anses vara mycket låg i jämförelse med andra gruvnationer. En höjning av mineralersättningen skulle öppna för möjligheten att höja ersättningen till berörda markägare till en rimligare nivå samtidigt som den skulle garantera att det offentliga får avkastning på gjorda investeringar i exempelvis infrastruktur. Mineralersättningen ska reformeras och tas ut med totalt fem procent.

Sanering och efterbehandling

Industriverksamhet i allmänhet och gruvindustri i synnerhet medför ingrepp i naturen. Sådana ingrepp orsakade av mineralutvinning ska efterbehandlas till en god miljöstandard när gruvbrytningen har upphört, vilket bland annat kan medföra kostsamma marksaneringsinsatser. En variant som vi förordar är att bearbetningskoncessionen villkoras med att koncessionsinnehavaren löpande avsätter medel som ska kunna täcka de sanerings- och återställningskostnader som bedöms återstå då verksamheten är avslutad.

Robust lagstiftning

Coronautbrottet år 2020 har haft stor inverkan på många näringar och även om gruvnäringen inte är hårdast drabbad har de negativa effekterna inte uteblivit. Hårdast drabbade var de riskkapitalberoende prospekteringsföretagen som i vissa fall tvingades att pausa sin verksamhet. Då tidigare utformning av minerallagen inte medgav att prospektering avbröts eller pausades riskerade således dessa företag att förlora sina undersökningstillstånd som en konsekvens av Corona pandemin. Denna problematik adresserades och i juni år 2020 bifölls Näringsutskottets betänkande 2019/20:20 ”Förlängd giltighetstid för undersökningstillstånd” vilket kraftigt minskade risken för att Corona utbrottet skulle medföra en rad återkallade undersökningstillstånd och möjliga konkurser inom branschen.

Detta var ett bra beslut som belyser behovet av att genomlysas befintlig lagstiftning utifrån potentiella hot och kriser så att lagstiftningen är robust och funktionell även då det oförutsedda inträffar. Därför vore det klokt att utreda och säkerställa att de lagar som reglerar gruvnäringen är utformade på ett sådant sätt att de är funktionella och fyller sitt syfte även under större nationella och internationella kriser.

Uran

Det införda förbudet mot uranbrytning riskerar att ge en negativ bild av Sverige som gruvnation. Det skapar även en politisk osäkerhet för de företag som redan är etablerade här samt äventyrar potentiella etableringar som Sverige inte är betjänt av på något sätt.

Uran är mycket vanligt förekommande tillsammans med sällsynta och innovationskritiska jordartsmetaller, så pass vanligt att uran ofta används som ledmetall för att lokalisera dessa. Innovationskritiska metaller används bland annat vid batteritillverkning, så kallade batterimetaller. Förbudet mot utvinning av uran försvårar allvarligt möjligheterna att prospektera och utvinna sådana metaller.

Då den föregående riksdagsmajoriteten inte närmare motiverade sitt beslut att förbjuda uranbrytning är det uppenbart att starka ideologiska motiv låg till grund för beslutet. Den rimliga positionen för ett kärnkraftsland är den som lagstiftningen tidigare byggde på, att under kontrollerade former tillåta prospektering och brytning av uran. Därför är det av vikt att riksdagen ska ge regeringen i uppdrag att återkomma med förslag där det återigen ska vara möjligt att ge tillstånd enligt miljöbalken till gruvdrift för att utvinna uran. Vidare ska det vara möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning och fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda uranets fissila egenskaper.

Eric Palmqvist (SD)

Tobias Andersson (SD)

Josef Fransson (SD)

Mattias Bäckström Johansson (SD)